

Mozambique

niet geschikt voor mietjes

De woorden 'intens' of 'avontuurlijk' doen geen recht aan duiken in Mozambique. In Závora en Tofo is het duiken het best te vergelijken met een *rollercoaster ride*. Het begint met beuken door de branding, uitkijkend naar walvishaaien en manta's en het eindigt met een grote smak op het strand. Alles daartussenin gaat zelfs je stoutste verwachtingen te boven.

De veelbelovende, samenzweerde-
rige glimlach op het gezicht van
Roy Cougle zegt genoeg: hij
heeft een sappig nieuwtje. Een
paar dagen geleden heeft Mozdivers een
gloednieuw manta poetsstation ontdekt op
zes meter diepte. «Welcome in Mozambique!»
Roy pikt ons op in de hoofdstad Maputo en
brengt ons naar Závora, een klein dorp
ongeveer 400 kilometer naar het noorden.
Terwijl hij de bus behendig langs de vele
gaten in de weg stuurt, vertelt Roy vol vuur
over zijn pionierswerk in Závora en over de
cultuur en geschiedenis van Mozambique.
Hij is samen met Danny Russel en Jon
Wright de eigenaar van Mozdivers, de eerste
duikschool in Závora, pas operationeel sinds
december 2008. Elke dag staat nog in het
teken van het ontdekken en in kaart brengen

door de branding kunnen komen. Op het
teken van de crew hijsen we ons zo elegant
mogelijk aan boord en haken onze voeten in
de veiligheidslussen, klaar voor wat een
heftige dag op zee belooft te worden. Het
water is onrustig en de golven huizenhoog.
Van tevoren had Roy al benadrukt dat de
condities boven en onder water nog wel eens
extreem kunnen zijn, maar zulke ruige
omstandigheden hadden we niet verwacht.
Onderweg naar Deep Reef Area, op een half
uur varen van Závora Lodge, zien we
ondanks de golven direct een walvishaai.
Op slag vergeten we de opkomende misselijkheid.
De zodiac stopt en we trekken snel onze
snorkeluitrusting aan. De walvishaaien
blijven maar komen en aangezien wij niets
van dit spektakel willen missen hijsen we
onzelf een aantal keer zo snel mogelijk in en

Laatste check - De boot prepareren voor de dagelijkse lancering in Závora.

van nieuwe duikgebieden. Trots adverteert
Mozdivers dan ook met de slogan 'Be the
First to Dive the Wild Side!' Het magistrale
landschap van Mozambique glijdt traag aan
ons voorbij, maar wij zitten al met ons hoofd
onder water, op zoek naar manta's.

Huizenhoog

«One, two, three... PULL!» Elke duik in
Závora begint met het vlottrekken van de
grote zodiac door bemanning en duikers. De
boot wordt met een trailer de zee in gereden,
op een plek waar we veilig langs de riffen

uit de boot. Dit zorgt ervoor dat we in no
time groen van ellende overboord hangen.
De enige remedie is meteen doorvaren naar
Deep Reef en zo snel mogelijk onder water
gaan.
Deze net ontdekte duikplek bestaat uit een
lange richel met een maximum diepte van
32 meter. Er zijn veel haaien en roggen te
vinden. We proberen alles rustig op ons in te
laten werken, maar echt ontspannen zijn we
niet. Er staat een snoeiharde stroming en het
water is behoorlijk koud. Terug op de boot
voel ik me zo ziek dat een tweede duik niet

» **Onderweg naar
Deep Reef Area,
op een half uur varen
van Závora Lodge,
zien we ondanks
de golven gelijk een
walvishaai.**

Close encounter
Oog in oog met een forse
adelaarsrog.

Spaanse danseres
In Závora vind je ook genoeg
macroleven (links).

Pyjamagevecht
Op safari in het Krugerpark
zijn zebra's niet te missen.
(rechts).

Area 51
De manta's laten zich één voor één
geduldig bewonderen.

eens lukt. Als we weer vaste grond onder onze voeten hebben, tovert Roy een enorme schaal verse oesters op tafel. Oef... We leggen uit dat we nog draaierig zijn van de onstuimige boottocht en meteen drukt hij ons een mysterieus buisje in handen: «Als je dit slikt, heb je nergens meer last van.» We hebben er in eerste instantie niet veel vertrouwen in, maar de magische pillen blijken geweldig te helpen tegen zeeziekte. Nu kunnen we ons concentreren op de echt belangrijke zaken: grote vissen. Twee dagen later zit alles voor het eerst mee. Het zicht bij Deep Reef is fantastisch, de watertemperatuur is aangenaam en er staat nog minder stroming dan in een peuterbad. Moeiteloos zakken we naar beneden in het blauwe tot 32 meter. De zilveren lijven van honderden jacks weerkaatsen het zonlicht

Ouwe kraker
Roy probeert met een plastic fles haaien te lokken.

terwijl ze een ingewikkelde choreografie uitvoeren. Nu kunnen we pas goed zien wat er rondzwemt op deze plek. Een joekel van een adelaarsrog zweeft rustig voorbij, gevolgd door een patrouillerende aardappelbaars. Langzaam bekruipt me het gevoel dat het onderwaterleven in Závora aan de anabole steroïden moet zijn. Alles is net een slag groter dan normaal. Dit is bovendien de enige plek ter wereld waar de small-eyed

stingray, de grootste onder de pijlstaartroggen, voorkomt.

Kraken

Na een relaxte duik stijgen we op voor een safety stop op vijf meter. Danny kraakt met een lege plastic fles om haaien te lokken en vanuit de diepte doemt onmiddellijk een flinke zambezi op die in cirkels om ons heen zwemt. Soms doorbreekt de haai dit patroon om nieuwsgierig naar ons toe te schieten en weer weg te zwemmen. Tot zover is alles in orde, één zambezi kunnen we prima in de gaten houden. Als een tweede verschijnt, voel ik de adrenaline door mijn aderen pompen en ook de heren om me heen leven op. Een derde en een vierde zambezi duiken op, alsmede een zwartpunthaai, een sluwe en onberekenbare jager. De sfeer slaat nu om: de haaien bewegen steeds agressiever en de rondjes om ons heen worden steeds kleiner. Ik moet naar boven, ook al voel ik me laf omdat ik de eerste ben die afhaakt. Gelukkig staat drie tellen later Danny ook opgewonden hijgend aan boord. «Wow», zegt hij, «dat kraken helpt echt!» Dat valt nog te bezien, want naast ons zien we een boot met Zuid-Afrikaanse sportvissers die lachend wijzen naar een lading visafval die vlakbij onze zodiac langzaam de diepte in zinkt. Die avond aan de bar van Závora Lodge knopen we een praatje aan met de vissers. Met veel gevoel voor drama vertellen ze dat vier van de vijf vissen die ze hier aan de haak krijgen nog vóór het binnenhalen door de haaien worden gepakt. Ze kunnen zich niet eens voorstellen dat die rare duikers vrijwillig middenin in zo'n slachtpartij willen liggen. Wij kunnen de lol van een hele dag graten opvissen niet inzien, maar een paar rondjes verder maakt het niemand nog wat uit.

Voorzieningen

De voorlopige thuisbasis van Mozdivers, Závora Lodge, is een bescheiden accommodatie. De voorzieningen zijn op zijn minst basic te noemen en het eten is zo mogelijk nog eenvoudiger. Het is aangepast aan de smaak van de gemiddelde outdoor ijzervreter, dat wil zeggen: eentonig, veel en vet. Na een paar dagen steak met friet kijken we jaloers toe hoe een aantal campinggasten hun eigen braai houden met zelfgevangen vis. Závora Lodge is symbolisch voor de toeristische infrastructuur van Mozambique:

Onderwaterluipaard
Voor een luipaardhaai hoeft je niet op safari.

de intentie is goed, maar de uitvoering wat minder. Nu de organisatie van de duikschool na de opstartfase professioneel is opgezet, komt er meer tijd vrij om te werken aan een eigen accommodatie. De drie 'L-en' (locatie, locatie en locatie) zijn er al: de duikschool ligt fantastisch tussen de duinen en heeft een weids uitzicht. Qua infrastructuur en gewone faciliteiten wordt het echter hard werken voor het enthousiaste management van Mozdivers. De vanzelfsprekende zaken zoals elektriciteit of bijvoorbeeld een supermarkt zijn nog niet voorhanden in Závora. ➔

Dancing with the stars
Op een grote zeester zit een kleinere brokkelster (links).

Oog voor detail
De bidsprinkhaankreeft houdt alles goed in de gaten (rechts).

Klipfontein
Dit Nederlandse wrak herbergt
vele verrassingen.

Poetsbeurt

Dit gedeelte van Mozambique heeft desondanks genoeg moois te bieden en toeristen zijn dan ook erg welkom. Tijdens een quadtocht merken we evenwel dat de lokale bevolking nog niet gewend is aan buitenlandse bezoekers. We volgen de gids over stoffige zandwegen en overal blijven de mensen even staan om ons na te kijken of naar ons te zwaaien. Het landschap is oogverblindend groen. Grote meren worden afgewisseld met groepen palmbomen en kleine rieten hutjes. Daartussen lopen vrouwen met hun wasgoed naar de rivier, prijzen vissers verse barracuda's aan en leuren verkopers met gevlochten manden, bananen en cashewnoten.

's Middags wordt er meestal gedoken bij White Sands en Red Sands, naast Deep Reef het tweede rifsysteem in de wateren rond Závora. Hier ligt Area 51, het pas ontdekte manta poetsstation. Het is vernoemd naar de even geheimzinnige Amerikaanse militaire basis in de Nevadawoestijn waar naar verluidt onderzoek wordt gedaan naar UFO's. Vanaf de zodiac worden we bovenop het plateau gedropt dat inderdaad niet dieper blijkt te zijn dan 6,5 meter. Ik geloof mijn ogen niet: boven ons cirkelen vijftien manta's rond, rustig wachtend tot ze aan de beurt zijn om van parasieten ontdaan te worden. Het water zit tjokvol plankton, daarom wemelt het hier van de manta's. Haaien lusten weer graag een hap manta, dus die tref je in dit gebied ook in overvloed aan. Deze oorzaak-en-gevolg spiraal betekent dat de manta's hier voedsel zoeken, maar het tegelijkertijd ook zijn. Dit is duidelijk te zien aan de vele zwaar beschadigde vleugels en afgebeten staarten.

In afwachting van een poetsbeurt spreiden de manta's hun kieuwen en hun mond wijdt open. De parasieteneters pakken per soort een specifiek gebied van de manta aan. Sergeant majoors behandelen het hoofd, lipvissen houden zich bezig met de rug, de mond en de kieuwen, koraalvlinders poetsen de haaienbeten aan de achterkant schoon en blauwe trekkervissen maken de staart parasietenvrij. Ondanks de tamelijk heftige deining proberen Jon en ik om de beurt boven de manta's te poseren voor Patrick. De stoerste foto is natuurlijk met gespreide armen boven een manta zwemmen, maar al te dichtbij komen we niet. Mozdivers is zich heel goed bewust van de uniekheid van dit poetsstation en er wordt dan ook voorzichtig en met veel respect met de manta's

Hout en plastic
plastic Met eenvoudige
middelen wordt mooi
speelgoed gemaakt
(boven).

Bij de rivier
De was doen is een
sociale aangelegenheid
(links).

» Het water zit tjokvol plankton, daarom wemelt het hier van de manta's.

omgegaan. Het is absoluut niet de bedoeling om ze teveel te storen tijdens hun dagelijkse schoonmaakbeurt.

Als we langzaam opstijgen, wordt Danny's boeilijn krachtig uit zijn handen getrokken door een overzeilende manta. Dat moet vroeger voor helmduikers met een lange luchtslang een enorm risico zijn geweest. Veel tijd om hierbij stil te staan hebben we echter niet, want we belanden tot onze grote verbazing middenin een orgie van parende pijlstaartroggen. Tussen de zandwolken door zien we vijf, zes roggen elkaar met verve

bestijgen. Tederheid is er niet bij; de rog die aan de voorkant uit de sandwich wordt gedrukt, gaat er aan de achterkant weer bij liggen. Door de deining is het voor Patrick haast onmogelijk foto's te maken zonder tussen de pijlstaartroggen te worden getrokken. Dit fascinerende schouwspel duurt heel even, maar lang genoeg om te beseffen dat we getuige zijn geweest van iets heel bijzonders.

Klipfontein

Na deze overdaad aan bovenmaatse roggen - een klein beetje blasé word je wel in Závora - is een duik op het wrak Klipfontein een welkome afwisseling. Het passagiers- en cargoschip voer ooit voor de Holland-Amerika Lijn, maar liep in 1953 zes kilometer voor de kust van Závora averij op. Alle passagiers konden worden gered (inclusief

Catch of the day - Op het strand van Tofo zijn vissers al vroeg actief.

de scheepshond), maar het schip zonk en brak in tweeën. De twee helften vormen nu een schitterend artificieel rif op een diepte van 52 meter. Jon zorgt voor een gedegen en veilige planning, aangezien hij bij Mozdivers de specialist op het gebied van technisch duiken is. Hij vertelt dat nog maar een paar duikers ons voor zijn gegaan op de Klipfontein, spannend! Mijn ogen moeten duidelijk even wennen aan het weinige licht op deze diepte terwijl de eerste contouren van het wrak zich af beginnen te tekenen. In het spookachtige licht contrasteren grote scholen vis mooi met een achtergrond van de enorme schroef en duizenden glasvisjes.

In één van de ruimen zit een tandbaars van wel drie meter, maar door de korte bodemtijd moeten we het verdere ontdekkingswerk verder aan Jon overlaten. De Klipfontein was onze laatste duik in Závora en met licht gevoel van spijt worden we door Roy naar Tofo gebracht. Nou ja, spijt, deel twee van deze trip staat in het teken van walvishaaien...

Tofo

Tofo ligt in een afgeschermd baai, omgeven door een breed strand waar zich het complete openbare leven afspeelt. Op zondag komen mensen uit de omgeving naar de markt om wat te drinken, te picknicken of

uit te rusten onder de palmbomen. Badgasten, backpackers en duikers slenteren langs het water of genieten van een koud drankje in één van de sfeervolle strandtenten. In één van die strandtenten huist Tofo Scuba, de duikschool waar we de komende week te gast zijn. Tofo Scuba maakt onderdeel uit van Tofo Scuba Safaris. Dit is een organisatie die voor de duiker die van afwisseling houdt de trip graag verlengt met een wildsafari in het Krugerpark. Zo kun je The Big Five toevoegen aan de toch al indrukwekkende lijst van manta's en walvishaaien. Lucie, onze geweldige gastvrouw, zet ons af bij Casa Barry, waar we

ons installeren in een luxe cabana met uitzicht over het strand. Het eten is fantastisch: na tien dagen van culinaire beperkingen in Závora pinken we een traantje van geluk weg bij de aanblik van een rijk belegde pizza. Halverwege de avond valt de stroom uit, maar in Tofo maakt niemand zich druk. Het bier blijft nog wel een tijdje koud en de sterren kun je in het donker zelfs beter zien.

De grootste attractie van Tofo is zonder twijfel de enorme populatie walvishaaien die het hele jaar voor de kust te vinden zijn. De eerste dag zien we vanaf de boot meteen de ene walvishaai na de andere. De aanblik van

Siêsta
Hoog in een boom geniet een luipaard van zijn rust (boven).

Manta Reef
Veel scholen vis zijn hier te bewonderen (links).

De grootste attractie van Tofo is zonder twijfel de enorme populatie walvishaaien.

een acht meter lange donkere vlek vlak onder het wateroppervlak is al indrukwekkend, maar de ervaring om naast zo'n gigant te mogen snorkelen is zo mogelijk nog intimiderender. Tevergeefs proberen we om tussen twee duiken door al snorkelend foto's te maken van de walvishaaien: omdat er teveel mensen tegelijk in het water liggen,

zijn de haaien minder geduldig. Daarom regelt John Pears van Tofo Scuba een privé ocean safari voor ons. Op de zodiac is een hoge stoel gemonteerd waar een whaleshark spotter op zit. Het is een grappig gezicht, net of er een badmeester mee aan boord is die af en toe 'whaleshark' roept. Het riedeltje van snel snorkeluitrusting aan en te water gaan is inmiddels bekend; we zijn al echte routiniers geworden. Zo hard wij moeten zwemmen om bij de walvishaaien te komen en te blijven, zo kalm glijden zij door het water. Ze zijn zonder uitzondering nieuwsgierig en speels, gelaten staan ze toe dat wij ze van alle kanten bewonderen. Pas als de haaien er

Silhouetten
Duivelsroggen roepen een bovenaardse
sfeer op bij Giant's Castle.

Ondiepe duik
Barra Lagoon is een bijzondere broedplaats voor kleine wezens. (boven).

Zoekplaatje
Twee hengelaarvissen voor de prijs van één (links).

flauw van zijn, verdwijnen ze met een zwiep van hun staart in de diepte. Middenin een fotosessie begint Patricks camera opeens vervaarlijk te piepen. Bij nadere inspectie blijkt er vocht in de behuizing te zijn gekomen. Ook al willen we niet opgeven (de beste foto is er namelijk altijd eentje die nog gemaakt moet worden), we kunnen ons geen kapotte camera permitteren en dus besluiten we terug te varen.

Paradepaardje

Naast walvishaaien heeft Tofo uiteraard genoeg schitterende en afwisselende duikplekken om zelfs de meest verwendende duiker versteld te doen staan. Manta Reef is het onbetwiste paradepaardje, een doolhof van pinakels met twee manta poetsstations. De vorm doet denken aan een groots amfiteater met diverse podia, met grote scholen gele en bochelnappers als publiek. Het voorprogramma vandaag is een

wel iets.» Een uur later stuiten we over een kronkelige hobbelweg. We zijn op de achterbak van een truck onderweg naar Barra Lagoon, een getijdenpoel met brak water op een halfuurtje rijden van Tofo. Ritchie legt uit dat door de getijdenwerking de weg ernaartoe maar twee uur per dag bereikbaar is met de auto: «If you're too late, you can swim back.» Dat is duidelijk. Zigzaggend door een zompig moeras zien we in de verte een afgesloten stuk zee, omzoomd door het witte zand dat ik ooit heb gezien. De lagune is drie meter op zijn diepst en op de bodem liggen zee-egels en mosselen waar talloze krabben en octopussen tussendoor scharrelen. Het doet denken aan Lembeh Strait: er zijn zoveel bizarre schepsels te bewonderen dat we niet weten waar we kijken moeten. We zijn verbaasd over de onverwachte diversiteit die deze kraamkamer te bieden heeft: juveniele schorpioenvissen, zeenaalden, bladvissen, koraalduivels, zeepaardjes en harige hengelaarvissen lijken te strijden om onze aandacht. Als we na anderhalf uur weer boven komen, zien we dat het water flink is gestegen. Snel pakken we onze spullen bij elkaar en kijken nog één keer achterom naar het ongelooflijke kleurenpalet van de strakblauwe lucht, de smaragdgroene lagune en het spierwitte zand.

Afkicken

Tweeënhalve week duiken in Mozambique is ons niet in de koude kleren gaan zitten. We moeten letterlijk afkicken van de fysieke inspanning, de dagelijkse dosis adrenaline en de enorme hoeveelheden en afmetingen van alles dat zich onder water bevindt. In Závora voelden we ons ware pioniers. Elke dag was een ruige ontdekkingsstocht op de ongerepte riffen, terwijl we werden weggeblazen door het 'groot, veel en vaak' gevoel. In Tofo stonden we versteld van het gemak waarmee we de nieuwsgierige walvishaaien konden benaderen, de uitdaging van zoveel gevarieerde duikplekken en de onverwachte rijkdom aan macroleven. Juist het contrast tussen het eenvoudige, bescheiden Závora en het meer ontwikkelde, sfeervolle Tofo zorgt ervoor dat deze twee bestemmingen zo'n perfecte combinatie vormen. De donkere tijden voor Mozambique liggen in het verleden en er wordt met toewijding en passie gewerkt aan de ontwikkeling van het land als duikbestemming. Mozambiques belofte en haar tegenstrijdige schoonheid, overgoten met dat onmiskenbare, onbeschrijflijke Afrikaanse sausje, maken dit land zo uniek.

BAANBREKEND ONDERZOEK NAAR MANTA'S EN WALVISHAAIEN

In Tofo is sinds 2005 het Manta Ray en Whaleshark Research Centre gevestigd, dat onderzoek doet naar de manta- en walvishaaienpopulatie in Mozambique. Onder leiding van dr. Andrea Marshall en dr. Simon Pierce doet men hier onder andere onderzoek naar de leefgewoontes en migratiepatronen van deze soorten. Zo krijgen de onderzoekers een idee hoe deze met uitsterven bedreigde grote vissen het best beschermd kunnen worden. Min of meer per ongeluk heeft dr. Andrea Marshall onlangs ontdekt dat er, in tegenstelling tot wat altijd aangenomen werd, ten minste twee verschillende soorten manta's bestaan. De pas ontdekte en grotere manta is al wel erkend, maar heeft nog geen officiële Latijnse naam gekregen. De twee soorten blijken een verschillend genetisch profiel te hebben, een afwijkend kleurenpatroon en andere migratiegewoontes. Deze wereldprimeur heeft nogal wat stof doen opwaaien in de wereld van de mariene biologie. Tijdens ons bezoek aan Tofo was BBC/Discovery bezig met de opnames voor een documentaire over het onderzoek van dr. Marshall, getiteld *Manta Queen*.

ONDERWATERFOTO'S

Zowel dr. Marshall als dr. Pierce maken gebruik van onderwaterfoto's van vlekkenpatronen en haaienbeten om de verschillende individuen te kunnen identificeren. De gegevens worden opgeslagen in een online database. Ook maken de onderzoekers gebruik van akoestische data en 'satellite tracking', waarbij de manta's en walvishaaien worden voorzien van een zender. Zo ontdekken ze vaste migratiepatronen en is het mogelijk om aan de hand van deze gegevens in de toekomst eventueel beschermde gebieden te realiseren. Ook jij kunt ook een bijdrage leveren aan het onderzoek naar walvishaaien. Neem een duidelijke ID-foto en stuur hem op naar de online database op www.whaleshark.org. Dan krijg je meteen te horen of het een nieuw ontdekt individu is. Ook is het mogelijk om een manta of walvishaai te adopteren. In ruil voor een klein bedrag word je op de hoogte gehouden van het wel en wee van je nieuwe, uit de kluiten gewassen familielid en ontvang je regelmatig updates over het onderzoek. Meer informatie over de status en bijzonderheden van dit unieke onderzoek is te vinden op www.giantfish.org. Daarnaast geven beide onderzoekers wekelijks informatieve presentaties in Casa Barry.

REISORGANISATIE NEDERLAND	REISORGANISATIE BELGIË
Eigen-wijze DUIKreizen	Xplore360°
E-mail: info@ewdr.com	E-mail: info@xplore360.com
Website: www.ewdr.com	Website: www.xplore360.com

MEER INFO:
 Mozdivers: www.themosambiqueexperience.com
 Tofo Scuba: www.tofoscuba.co.za
 Tofo Scuba Safaris: www.tofo-scubasafaris.com
 Casa Barry: www.casabarry.com/content/index.php?id=1

